

Демографічна безпека України та її тенденції в умовах новітніх викликів

Колесніков А.П.

канд. екон. наук, доцент кафедри фінансово-економічної безпеки та інтелектуальної власності

Дідиченко К. М.

студентка групи ФЕБзм-51

Тернопільський національний економічний університет

Демографічна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки України, і передбачає захищеність життя сталого відтворення народонаселення. В сучасних умовах поряд з глибинною економічною та структурною кризою в державі чи не найкритичнішою потенційною загрозою національній безпеці є демографічна, яка визначатиме орієнтири розвитку українського суспільства в найближчому майбутньому. Якщо за період незалежності чисельність населення України зменшилась майже на 9 млн. осіб в основному за рахунок переважаючих показників смертності та трудової міграції, то в 2014-2015 роках з'явилися змістовно цілком нові загрози демографічній безпеці України, які в сукупності дозволяють визначити наступні аспекти розгляду проблеми:

- зростаючий рівень смертності;
- спад народжуваності;
- стабільність росту трудової міграції;
- новітні причини і напрямки міграції;
- старіння нації;
- демографічна яма, що очікує Україну найближчим часом внаслідок загибелі великої кількості чоловіків репродуктивного віку в зоні АТО.

Для більш предметного розгляду даних аспектів використаємо дані офіційної статистики (табл. 1).

Таблиця 1

Демографічна ситуація в Україні станом на 1 січня 2015 року¹ [1]

№ з/п	Показник	Рік				
		2010	2011	2012	2013	2014
1	Чисельність наявного населення, тис.осіб	43434,2	43289,4	43204,4	43073,1	42928,9
2	Чисельність постійного населення, тис.осіб	43264,6	43119,8	43034,8	42903,5	42759,3
3	Загальний приріст населення (осіб)	-182987	-144804	-84962	-131313	-144182
4	Природний приріст, населення, осіб	-193898	-156709	-139523	-154874	-166774

5	Коефіцієнт загального приросту населення (на 1000 осіб наявного населення)	-4,2	-3,3	-2,0	-3,1	-3,4
6	Загальний коефіцієнт народжуваності (на 1000 осіб наявного населення)	10,8	11,0	11,4	11,0	10,8
7	Загальний коефіцієнт смертності (на 1000 осіб наявного населення)	15,3	14,6	14,6	14,6	14,7
8	Коефіцієнт смертності дітей у віці до 1 року (на 1000 живонароджених)	9,1	9,0	8,5	8,0	7,7

¹ - без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя

Уряди багатьох країн світу зіштовхнулися з проблемою високого рівня смертності з широкого ряду причин. Серед українського населення спостерігається високий ризик смертності у ранньому віці – майже половина дорослого населення, переважно молодь, страждає від одного чи декількох хронічних захворювань. Понад 25 % дорослого населення України віком від 18 до 65 років мають хронічне захворювання або стан, понад 7 % мають декілька (3 чи більше) хронічних захворювань чи станів. Нездоровий спосіб життя дорослого населення свідчить про те, що багато українців не усвідомлюють ризиків, на які вони наражаються. Саме нездоровий спосіб життя – паління, зловживання алкоголем, погане харчування та відсутність фізичного навантаження є однією з основних причин високої захворюваності [2].

Спад народжуваності в останній період зумовлений погіршенням фінансової ситуації середньостатистичної української сім'ї та відміною прогресивної системи матеріальної допомоги сім'ям після народження більше однієї дитини.

Причини трудової міграції зрозумілі і загальновідомі – намагання забезпечити гідне життя собі і своїй сім'ї. Однак, якщо в попередні роки основним орієнтиром трудової міграції була Російська Федерація, то внаслідок військового конфлікту цей вектор міграції суттєво зменшився, і певною мірою переорієнтувався в республіку Польща.

Поряд з негативними соціальними наслідками трудової міграції, вона є певною «економічною соломинкою» економіки. За висновками дослідників, зробленими на основі економіко-математичного моделювання, без переказів Україна втратила б 7,1% свого економічного потенціалу [3].

За період військового конфлікту з Російською Федерацією, в час призову до лав збройних сил України виникла змістовно нова хвиля міграції – назвемо її «антивійськова міграція». За межі України виїжджають молоді люди призовного віку з метою уникнення необхідності нести службу на території АТО. Якщо в період першої хвилі мобілізації такі випадки були поодиначними, то надалі почали набувати масового характеру.

Демографічне старіння передбачає процес зміни вікової структури населення, що проявляється в зростанні питомої ваги людей похилого віку, та

протікає під впливом сукупності факторів: динаміки народжуваності й смертності, міграційного руху, війн. Найбільш часто за початок періоду старості приймають 60-й (65-й) рік життя людей.

Рівень старості в Україні становить 20,3%, що згідно шкали оцінки ступеня розвитку старіння населення відносить нас до країн, яким притаманна демографічна старість.

Однією з найбільших загроз демографічній безпеці є значна демографічна яма найближчого періоду і психологічно нестійка значна частка наступного покоління дітей.

Верховний комісар ООН з прав людини Зейд Раад аль-Хусейн в звітній доповіді вказав дані про більше ніж 6000 загиблих з квітня 2014 по березень 2015 року в зоні АТО [4]. Зважаючи на призовний вік і вимоги до стану здоров'я військовослужбовців, потенційно це чине найважливіший прошарок здорового генофонду нації. Їхня загибель призведе до суттєвого зменшення народжуваності в найближчій перспективі. Разом з тим, значна частка дітей, що народиться в найближчий період матиме недостатнє фізіологічне і психологічне здоров'я, оскільки загальна психологічна напруженість в Україні відбивається і на жінках дітородного віку, а як результат впливає на деформацію національного генофонду.

Таким чином, загрози демографічній безпеці держави посилюються і набувають нових ознак, тому розробка дієвих механізмів відтворення здорової нації є як ніколи на часі.

Література

1. Демографічна та соціальна статистика [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Глузман С. Основні причини високого рівня смертності в Україні / С. Глузман // *Новости медицины и фармации.* – 2010. – № 22 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.mif-ua.com/archive/article/15170>
3. Малиновська О. Сучасний стан та проблеми трудової міграції з України / О. Малиновська // *Всеукраїнська інформаційно-аналітична щомісячна газета «Міграція»* [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/News/migrant-workers/ua-present-situation-and-problems-of-labor-migration-from-ukraine-continued/>
4. Офіційний сайт організації об'єднаних націй в Україні [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/information-centre/news/1963>